

ANETA ZAWADZKA
MATEUSZ ZAWADZKI

Naród, który odcina się od historii, który się jej wstydzi, wychowuje młode pokolenie bez powiązań historycznych, podcina korzenie własnego istnienia.

Bł. Jan Paweł II

METODA PROJEKTÓW W EDUKACJI HISTORYCZNEJ DZIECI I MŁODZIEŻY

Podjęcie tematu uzasadnione jest trzema podstawowymi względami:

- stopniowym odchodzeniem od pogłębionej edukacji historycznej dzieci i młodzieży;
- przywiązywaniem przez nauczycieli zbyt małej uwagi do zagadnień związanych z historią Polski w okresie dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej;
- potrzebą poszukiwania nowych metod i form pracy w zakresie edukacji historycznej dzieci i młodzieży, które będą inspirować do aktywności samokształceniowej, w tym badań historycznych.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat daje się zauważyć proces stopniowego odchodzenia od pogłębionej szkolnej edukacji historycznej. Niepokojące staje się okrojenie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej wymiaru godzin nauczania historii w szkole ponadgimnazjalnej w zakresie podstawowym do 60 godzin¹. Szkolna edukacja historyczna realizowana jest często przez nauczy-

Mgr ANETA ZAWADZKA – doktorantka w Instytucie Pedagogiki KUL.

Mgr MATEUSZ ZAWADZKI – doktorant w Instytucie Historii KUL.

¹ Zob. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 22 lutego 2012 poz. 204. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 7 lutego 2012 w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, zał. 7 i 8.

cieli bardzo powierzchownie, a uczniowie nie przywiązują do niej większego znaczenia. Obraz powyższej sytuacji przedstawia liczba maturzystów zdających na egzaminie dojrzałości historię – jeszcze w 2005 roku 22,1% maturzystów wybrało historię jako przedmiot maturalny, ale już w 2011 liczba ta spadła do 6,1%².

Niepokojące jest także przywiązywanie zbyt małej wagi w procesie kształcenia do wiedzy dotyczącej historii Polski dwudziestolecia międzywojennego oraz II wojny światowej. Są to przecież ważne okresy w historii naszego narodu, warunkujące czasy najnowsze, dlatego też niedopuszczalna staje się zbyt powierzchowna edukacja w tych obszarach wiedzy. Okresy te charakteryzują się względną bliskością czasową, możliwością dokładnej rekonstrukcji zdarzeń, obfitują w liczne wzory osobowe, stanowią więc doskonałe podłoże do rozbudzania potrzeby zgłębiania i rozumienia historii najbliższego regionu, kształtowania właściwych postaw patriotycznych oraz realizowania zadań związanych z aktywnością obywatelską, pracą zawodową, życiem osobistym.

Okrojenie liczby godzin historii warunkuje potrzebę pogłębiania jej w ramach zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz poszukiwania nowych metod i form pracy w zakresie edukacji historycznej. Niezwykle istotne jest rozbudzenie zainteresowań ucznia, zainspirowanie go do działania i pogłębiania wiedzy. Takie szanse stwarza wdrożenie do procesu wychowawczo-dydaktycznego metody projektów. Metoda ta umożliwia bowiem odejście od dotychczasowego stylu pracy klasowo-lekcyjnej oraz zachęcenie uczniów do poszukiwania, samodzielnego odkrywania wiedzy, zaangażowania w działania poznawcze, a także w pracę zespołową³. Pracując metodą projektów uczeń może uzupełnić wiedzę podstawową o problemy z dziedziny gospodarki, kultury, życia codziennego w celu uzyskania integralnego obrazu historycznego.

K. Chałas określa metodę projektów „jako system dydaktyczny, który polega na zastąpieniu systemu klasowo-lekcyjnego projektami stanowiącymi ośrodek nauki i pracy”⁴. Jak podkreśla autorka, jest to „cykl zaplanowanych

² Zob. Centralna Komisja Egzaminacyjna. *Sprawozdanie o wynikach egzaminu maturalnego w 2005 roku. Przedmioty humanistyczne*. Warszawa 2005, s. 45 (<http://www.cke.edu.pl/images/stories/Wyniki/humanistyczny.pdf>); Zob. także Centralna Komisja Egzaminacyjna. *Informacja o wynikach egzaminu maturalnego w maju, czerwcu i sierpniu 2012 r.*, s. 1, 3. (http://www.cke.edu.pl/images/stories/000000000000_matura_2013/20120913%20matura%202013%20calosc.pdf).

³ Zob. K. C h a ł a s, *Optymalizacja szans edukacyjnych młodzieży gimnazjalnej – perspektywa aksjologiczna. Badania w działaniu. Z doświadczeń Towarzystwa Gimnazjów Poszukujących z Małych Miast i Wsi*, Warszawa 2012, s. 35.

⁴ Tamże, s. 44.

działań podejmowanych w związku z wykonywaniem przez uczniów, pod kierunkiem nauczyciela (dużego) zadania (przedsięwzięcia) opartego na przyjętych wcześniej założeniach”⁵.

Metoda projektów stwarza niewątpliwie wiele szans edukacyjnych. Należy zwrócić uwagę, między innymi, na szansę integracji aktywności poznawczej, emocjonalnej i praktycznej ucznia. Przyczynia się to niewątpliwie do wszechstronnego rozwoju jego osobowości, stanowi rdzeń integralnego rozwoju⁶.

W trakcie realizacji poszczególnych ogniw projektu uczniowie mogą nabywać określone sprawności, doskonaląc warsztat badawczy historyka. Pierwszy etap – wybór, sformułowanie tematów, określenie celów projektu – umożliwia zdobycie umiejętności podejmowania decyzji, formułowania celów i problemów historycznych. Poprzez te działania młodzież potrafi patrzeć w przyszłość, wie w jaki sposób motywować siebie czy innych do działania. Kolejny etap – analiza warunków merytorycznych i materialnych – kształci u uczniów następujące umiejętności: analiza rzeczywistości (badanie źródeł historycznych, wywiady ze świadkami wydarzeń), synteza danych uzyskanych z kilku źródeł, wartościowanie możliwości rozwiązania danego problemu historycznego, opracowanie potrzebnych informacji. Trzeci etap – określenie sposobu realizacji i opracowanie planu działania – umożliwia kształtowanie inwencji twórczej, pomysłowości, wyobraźni oraz nabycie umiejętności projektowania i planowania działań dotyczących zgłębianych zagadnień. Następną fazą – przygotowanie merytoryczne i rzeczowe – daje możliwość nabywania umiejętności samokształceniowych (poszukiwania dodatkowych danych historycznych w celu uzupełnienia już zebranych), organizacyjnych oraz dotyczących wartościowania sytuacji. Z kolei podczas realizacji projektu w zakresie edukacji historycznej, uczniowie mają szansę nabycia różnorodnych umiejętności szczegółowych, między innymi umiejętności poznawczych (dobór właściwych źródeł historycznych, ich selekcji, klasyfikacji, porównywania, przetwarzania) oraz umiejętności praktycznych (organizacyjnych, wartościowania swojej pracy, współpracy, komunikacji, a więc przekazywania i odbioru informacji historycznych, słuchania współuczestników projektu, inspirowania ich do pracy). Następnym etapem – opracowanie oraz prezentacja projektu – umożliwia kształtowanie umiejętności ścisłego prezentowania informacji w zakresie historii, formułowania wniosków

⁵ Tamże.

⁶ Zob. tamże, s. 45.

historycznych, doboru właściwych środków prezentacji uzyskanych danych historycznych, przedstawiania własnych osiągnięć. Ostatni etap – ocena zrealizowanego projektu – uczy wartościowania efektów swojej pracy⁷. Poszczególne elementy pracy nad projektem umożliwiają zatem nabycie wielu umiejętności. Niewątpliwie stwarzają one szanse wdrażania uczniów do pracy naukowo-badawczej historyka, m.in. do sposobu formułowania celów badań historycznych, problemów badawczych, hipotez, doboru metod i technik badań historycznych, opracowania wyników, formułowania wniosków⁸.

Poza tym metoda projektów stwarza szansę rozwijania zainteresowań historycznych uczniów, zaciekawienia ich problematyką historyczną, zainspirowania do badania historii, promowania jej, uwrażliwienia na zagadnienia historyczne. Przyczynia się to do pogłębienia i poszerzenia wiedzy historycznej, niezwykle istotnej dla określenia swojej tożsamości i pochodzenia, a także wiedzy z zakresu innych nauk, blisko powiązanych z historią.

Metoda projektów stwarza również szanse natury wychowawczej. Młodzież wykonująca projekt ma możliwość kształtowania samodzielności podejmowania decyzji oraz ponoszenia za nie odpowiedzialności. Realizując projekty w zakresie edukacji historycznej uczniowie mają możliwość doskonalenia wielu cech charakteru: staranność, cierpliwość, punktualność, upór w dążeniu do celu, kultura osobista, wrażliwość na krzywdę bliźniego, ofiarność, miłość, ciekawość poznawcza, gotowość do podejmowania działań grupowych, emocjonalna więź ze środowiskiem lokalnym, zaangażowanie patriotyczne⁹.

Metoda projektów stwarza niewątpliwie wiele szans edukacyjnych, ponieważ podczas jej realizacji dokonuje się wiele działań, które mają wpływ na młodego człowieka. Projekty w zakresie edukacji historycznej dają więc możliwość wielostronnego rozwoju i nabycia wielu przydatnych umiejętności.

Poza tym niezwykle istotne staje się też podejmowanie oddolnych inicjatyw społecznych w ramach popularyzowania nauki historii wśród dzieci i młodzieży. Misja ta dotyczy zatem nie tylko nauczycieli, ale również instytucji naukowych, stowarzyszeń, organizacji społecznych. Wspólny trud przywracania świadomości historycznej wśród społeczeństwa należy zacząć od najmłodszych, aby jak najszybciej zaszczerpić w młodym człowieku chęć

⁷ Zob. tamże, s. 45-46; zob. także K. C h a ł a s, *Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce*, Warszawa 2000, s. 32-33.

⁸ Zob. C h a ł a s, *Optymalizacja szans edukacyjnych*, s. 46.

⁹ Zob. tamże, s. 46-47; zob. także C h a ł a s, *Metoda projektów*, s. 39-40.

do odkrywania przeszłości własnej ojczyzny i wyciągania wniosków w teraźniejszości.

Projekty uczniowskie w zakresie edukacji historycznej mogą obejmować wykonanie wystawy, albumu, przygotowanie referatu, audycji, akademii szkolnej, konkursu, kroniki wydarzeń, portfolio, bądź innej formy opracowania zebranego materiału na określony temat. Jak podkreśla M. Bieniek, ciekawym pomysłem do zrealizowania może być także zaplanowanie trasy wycieczki śladem wydarzeń historycznych i zabytków, opracowanie mapy uwzględniającej odwiedzane miejscowości i obiekty bądź też miejsca związane z postacią historyczną. Mogą to być zarówno projekty o charakterze badawczym (realizowane na przykład poprzez nakręcenie filmu amatorskiego, sporządzenie drzewa genealogicznego, w które można zaangażować członków rodziny), projekty o charakterze porządkującym informacje (zbieranie relacji świadków wydarzeń) czy projekty o charakterze zadaniowym (na przykład wykonanie przedsięwzięcia na rzecz środowiska lokalnego)¹⁰.

Propozycję ciekawych projektów w zakresie historii przedstawia także M. Jadcak. Przykładem mogą być następujące projekty: projekt „Folder mojego miasta” (uczniowie mają za zadanie przygotować rys historyczny, mapy, zdjęcia, zebrać relacje), projekt związany z przygotowaniem pakietu edukacyjnego z historii średniowiecza (pakiet może zawierać źródła pisane, dane biograficzne, wywiady, recenzje prac historyków, eseje, fotografie, rysunki, gry planszowe, krzyżówki zebrane i zaprojektowane przez młodzież) czy projekt podręcznika na wybrany temat historyczny (uczniowie zbierają materiały i redagują poszczególne rozdziały podręcznika)¹¹.

Inne przykłady projektów, które mogą realizować uczniowie, przedstawia G. Okła. Jednym z nich jest projekt „Moja Rodzina”, przeznaczony dla uczniów niższych klas szkoły podstawowej, mający na celu poznawanie historii rodziny, poszukiwanie i dostrzeganie korzeni narodowych w wielokulturowym społeczeństwie. W ramach realizacji projektu młodzież może zbierać rodzinne opowieści, opisywać rodzinne tradycje i potrawy, gromadzić pamiątki, tworzyć drzewo genealogiczne. Zebrany materiał powinien zostać opracowany w formie portfolio¹².

¹⁰ Zob. M. B i e n i e k, *Dydaktyka historii. Wybrane zagadnienia*, Olsztyn 2007, s. 188-189.

¹¹ Zob. M. J a d c z a k, *Nowe metody nauczania historii*, „Wiadomości Historyczne” 1998, nr 1, s. 46-47.

¹² Zob. G. O k ł a, *Metoda projektów w nauczaniu historii*, „Wiadomości Historyczne” 2000, nr 1, s. 42-43.

Poza tym opis ciekawego projektu, zrealizowanego przez uczniów jednej z podkarpackich szkół, przedstawia G. Adamczyk. Projekt pt. „Wojny Rzeczpospolitej w XVII wieku” miał na celu podsumowanie i pogłębienie wiedzy uczniów, nabycie umiejętności planowania i koordynacji pracy grupowej, korzystania z różnych źródeł wiedzy, a także prezentacji efektów pracy. Głównym założeniem jego realizacji było odejście od typowych lekcji powtórkowych i podsumowujących dany etap edukacji. W ramach projektu uczniowie zostali podzieleni na cztery grupy tematyczne (wojny ze Szwecją, Rosją, Turcją, Kozakami). Zadaniem każdej grupy było opracowanie następujących zagadnień: przyczyny konfliktu (forma muzyczna), przebieg bitwy decydującej o losie wojny (forma plastyczna) oraz traktat pokojowy (forma sceniczna). Narrator każdej grupy łączył wszystkie formy pracy w chronologiczną całość. Efektem działań młodzieży była lekcja otwarta z udziałem nauczycieli i historyków województwa podkarpackiego¹³.

Na uwagę zasługuje edukacja historyczna przez projekty edukacyjne w gimnazjach zrzeszonych w Towarzystwie Gimnazjów Poszukujących z Małych Miast i Wsi. Projekty miały przede wszystkim na celu poznanie historii i kultury miejscowości (miasta), w których funkcjonuje szkoła. Ich efektem było poszerzenie wiedzy uczniów z zakresu historii, kultury, życia społecznego oraz zdobycie umiejętności w zakresie dokumentowania, ocalania skarbów rodzinnych.

W ramach badań w działaniu zrealizowano, między innymi, następujące projekty: „Znaki wiary i pamięci”, „Gmina Korycin i jej mieszkańcy w poźółkłej fotografii”, „Moja mała ojczyzna – Historia mojej miejscowości”, „Miejscowość gminy Będzino – historia i terażniejszość”, „Kamień. Ludzie z piętnem wojny żyją wśród nas”, „Tu jeszcze pozostał blask szabasowych świec”.

Projekt „**Znaki wiary i pamięci**” zrealizowany został w gimnazjum w Korycinie. Jego efektem materialnym było wydanie książki napisanej przez uczniów i nauczycieli pt. *Znaki wiary i pamięci. Dokumentacja i rejestracja krzyży i kapliczek Ziemi Korycińskiej* (pod red. B. Szypulskiej, Korycin 2010). Książka zawiera dokumentację zdjęciową i opisową krzyży oraz kapliczek przydrożnych z terenu gminy Korycin. Oprócz fotografii opisywanych obiektów w publikacji zamieszczone zostały rysunki małej architektury

¹³ Zob. G. A d a m c z y k, *Metoda projektów na lekcji powtórzeniowej z historii*, „Wiadomości Historyczne” 2001, nr 4, s. 227-229.

sakralnej, wykonane przez uzdolnioną plastycznie uczennicę tego gimnazjum¹⁴.

Projekt miał na celu między innymi: poznanie przez uczniów architektury sakralnej na terenie gminy oraz historii powstałych obiektów, zdobycie umiejętności dokumentowania danych i inwentaryzacji, zainteresowanie procesem tworzenia książki oraz publikacji okolicznościowej w specjalistycznym programie, nabycie umiejętności związanych z wykonaniem składu poligraficznego publikacji. W ramach projektu uczniowie dokonywali inwentaryzacji obiektów na terenie miejsca zamieszkania, zbierali informacje faktograficzne, opisywali odnalezione krzyże i kapliczki (dzięki informacjom uzyskanym od starszych mieszkańców gminy, sołtysów, właścicieli gruntów), wykonywali ich dokumentacje zdjęciowe bądź grafiki (rysunki), opracowywali komputerowo zdobyty materiał, przygotowywali książkę zawierającą zebrane dane, dokonywali promocji własnej publikacji (wystawa grafik, okolicznościowy folder). Realizacja wszystkich etapów projektu stała się możliwa poprzez utworzenie w szkolnej bibliotece Internetowego Centrum Edukacji Multimedialnej, które zapewniło dostęp do specjalistycznych programów komputerowych¹⁵.

Realizowany projekt stworzył liczne szanse edukacyjne, między innymi: możliwość pogłębienia posiadanych oraz zdobywania nowych umiejętności związanych z obsługą i twórczym wykorzystywaniem programów komputerowych, promowanie niekonwencjonalnych działań i osiągnięć młodzieży, stworzenie warunków do rozwoju zainteresowań, aktywne spędzanie czasu wolnego, radość z dokonanego przedsięwzięcia, wzmocnienie poczucia własnej wartości oraz więzi ze środowiskiem lokalnym¹⁶.

Innym projektem, realizowanym w gimnazjum w Korycinie, były działania zatytułowane „**Gmina Korycin i jej mieszkańcy w poźółklej fotografii**”. Chodziło o zainteresowanie uczniów przeszłością ziemi, na której mieszkają i zdobywają wiedzę. Uczniowie, poprzez poszukiwanie starych fotografii i rozmowy z najstarszymi mieszkańcami gminy, poznawali historię swojej „małej ojczyzny”. Jak podkreśla koordynatorka projektu: „Obraz przemawia bardziej sugestywnie niż słowo pisane czy ustnie opowiadane”¹⁷.

¹⁴ Zob. C h a ł a s, *Optymalizacja szans edukacyjnych*, s. 47-51.

¹⁵ Zob. tamże, s. 48-50.

¹⁶ Zob. tamże, s. 50.

¹⁷ Tamże, s. 52.

Projekt miał na celu między innymi: poszerzenie wiedzy o dziejach własnej rodziny i gminy udokumentowanych fotografią, ocalenie od zapomnienia miejsc i ludzi uwidocznionych na fotografiach, nabycie umiejętności dialogu międzypokoleniowego, wzrost zamiłowania do gromadzenia rodzinnych pamiątek, wzrost poczucia przynależności lokalnej, nabycie umiejętności obsługi specjalistycznych programów komputerowych¹⁸.

Efektom końcowym projektu stało się:¹⁹

– utworzenie wirtualnego albumu zdjęć opublikowanego na stronie internetowej szkoły;

– zorganizowanie szkolnej wystawy 30 reprodukcji starych fotografii z przełomu XIX/XX wieku oraz początku XX wieku, przedstawiających codzienne życie mieszkańców gminy, ich stroje, pracę, obchodzone uroczystości, a także budowle, miejsca, których często już nie ma, bądź zmieniły wygląd;

– wydanie kalendarza ściennego – wizytówki niekonwencjonalnych działań młodzieży oraz jej osiągnięć;

– promowanie szkoły i gminy poprzez podjęte działania;

– nabycie przez uczniów wielu nowych umiejętności i sprawności (obsługa specjalistycznych programów komputerowych, twórcza aktywność uczniów, poszerzenie wiedzy, wzrost zainteresowania historią rodziny i gminy, umiejętność niekonwencjonalnego zagospodarowania czasu wolnego).

W gimnazjum we Wróblńcu zorganizowano ogólnoszkolny projekt pt. **„Moja mała ojczyzna – Historia mojej miejscowości”**.

Celem projektu stało się: poznanie historii miejscowości, pogłębienie emocjonalnej więzi z rodzinną okolicą, nabycie umiejętności prowadzenia wywiadów, selekcji i analizy zdobytych informacji oraz kształtowanie umiejętności pracy zespołowej. W ramach projektu uczniowie mieli za zadanie dotrzeć do informacji dotyczących historii własnej miejscowości (fotografie, widokówki, prasa lokalna, relacje słowne najstarszych mieszkańców) oraz opracować zebrane dane w postaci albumów, wystaw, prezentacji multimedialnych, nagrań wywiadów. Efekty projektu, czyli piękne prace młodzieży, zostały zaprezentowane rodzicom, społeczności lokalnej, przedstawicielom władz podczas Festynu Rodzinnego. Dodatkowym atutem realizowanego przedsięwzięcia było chętnie angażowanie się w projekt członków

¹⁸ Zob. tamże.

¹⁹ Zob. tamże, s. 53-54.

rodziny, osób najstarszego pokolenia, mieszkańców miejscowości. Projekt służył zatem integracji społecznej²⁰.

Projekt o podobnej tematyce zrealizowany został w Zespole Szkół im. Ludzi Morza w Mościcach. Tytuł projektu to: „**Miejscowość gminy Będzino – historia i terażniejszość**”. Obejmował on tematykę nie tylko historyczną, ale też przyrodniczą i wiedzę z zakresu kultury. Głównym celem projektu stało się poznanie gminy Będzino (w tym również w aspekcie historycznym), uwrażliwienie uczniów na przynależność do lokalnej społeczności oraz wzmacnianie własnej tożsamości regionalnej. Podczas realizacji projektu (w ramach działalności historycznej) uczniowie poznawali historię gminy oraz jej zabytki, prowadzili wywiady z mieszkańcami. Efektem ich pracy stało się zdobycie wielu umiejętności dotyczących zbierania i opracowywania materiałów oraz pracy zespołowej, a w szczególności rzeczywiście i głęboko zainteresowanie młodzieży dziejami ich najbliższej okolicy²¹.

Projekt, podejmujący tematykę II wojny światowej, zrealizowano w Gimnazjum we Wróblińcu pt. „**Kamień. Ludzie z piętnem wojny żyją wśród nas**”. Projekt miał na celu: poznanie przez uczniów wojennej rzeczywistości z perspektywy indywidualnego człowieka; zrozumienie, że okres II wojny światowej to nie literacka fikcja; poznanie losów mieszkańców najbliższej okolicy podczas II wojny światowej; nabycie umiejętności gromadzenia danych, ich opracowywania i prezentacji; ukształtowanie postawy pokoju, empatii, dialogu. W ramach projektu uczniowie docierali do osób (krewni, znajomi), które przeżyły II wojnę światową, selekcjonowali zdobyty materiał i opracowywali go w postaci prezentacji (pisemnie zredagowane wywiady, słuchowiska, albumy, prezentacje multimedialne). Efektem zrealizowanych działań było: poszerzenie wiedzy uczniów na temat II wojny światowej, wzrost zainteresowania omawianym okresem, ukształtowana postawa szacunku wobec osób starszego pokolenia, wyciąganie wielu wartościowych wniosków dotyczących II wojny światowej (zwrócenie uwagi na zagadnienia: godność ludzka, wolność w życiu narodu), uświadomienie sobie bliskości zdarzenia i jego wpływu na losy obecne²².

Niektóre projekty, realizowane w ramach prowadzonych badań, dotyczyły zagadnień tradycji i kultury żydowskiej, która to niejednokrotnie mocno wpisująca się w historię i kulturę danej miejscowości. Przykładem jest

²⁰ Zob. tamże, s. 54-55.

²¹ Zob. tamże, s. 57-59.

²² Zob. tamże, s. 56-57.

projekt zrealizowany w Publicznym Gimnazjum im. Orła Białego w Sochocinie pt. „**Tu jeszcze pozostał blask szabasowych świec**”. Główne cele projektu koncentrowały się wokół: zainteresowania młodzieży kulturą żydowską; kształtowania postawy szacunku wobec człowieka innego wyznania, narodowości czy kultury; poszanowania pamięci i kultury żydowskiej. Realizując projekt, młodzież zbierała informacje dotyczące śladów kultury żydowskiej i miejsc pamięci w regionie, nawiązywała współpracę z potomkami Żydów, poznawała obiekty przypominające o kulturze żydowskiej w ramach wycieczki do Warszawy. Efektem końcowym stało się przygotowanie ekspozycji pt. „Wielcy nieznani” prezentującej sylwetki i dokonania Żydów regionu. Atutem wystawy były zgromadzone pamiątki, materiały i fotografie²³.

Projekty zrealizowane w wymienionych szkołach przyczyniły się do pogłębienia i poszerzenia wiedzy historycznej uczniów, zaciekawienia historią, rozbudzenia zainteresowań młodzieży tą dziedziną wiedzy, ukształtowania wielu umiejętności ponadprzedmiotowych, w tym interesującego prezentowania efektów pracy samodzielnej. Wiedza uczniów, dzięki realizacji projektu, jest zapewne bardziej gruntowna niż przy stosowaniu tradycyjnych metod nauczania. Warto więc w procesie dydaktycznym zachęcać i inspirować młodzież do podejmowania podobnych przedsięwzięć.

PROPOZYCJA WŁASNYCH PROJEKTÓW W ZAKRESIE HISTORII DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO I II WOJNY ŚWIATOWEJ

Poniżej umieszczono opis trzech proponowanych projektów w zakresie historii dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej. Przedstawiono tematykę proponowanych projektów, cele, zakres realizowanych działań oraz szanse edukacyjne.

Proponowane projekty dotyczą III i IV etapu edukacji. Ich tematyka przedstawia się następująco:

- Mapa obiektów i wydarzeń historycznych mojej małej ojczyzny z okresu dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej;
- Szkolne Koło Rekonstrukcji Historycznej okresu II wojny światowej;

²³ Zob. tamże, s. 60.

– Ratujemy zapomniane nagrobki.

Projekt pt. „**Mapa obiektów i wydarzeń historycznych mojej małej ojczyzny z okresu 20-lecia międzywojennego i II Wojny Światowej**” przeznaczony jest do realizacji na IV etapie edukacyjnym. Postuluje się, by zespół realizacyjny projektu składał się zarówno z uczniów, jak i nauczycieli, tworzących wspólnotę edukacyjną. Projekt integruje wiedzę historyczną, informatyczną i geograficzną. U podstaw jego realizacji powinno znajdować się przekonanie o konieczności rozwijania wśród uczniów zainteresowania historią najbliższej okolicy, miejsca zamieszkania. Jest to niezwykle istotne w procesie przyjmowania odpowiedzialności za „małą ojczyznę”, w pielęgnowaniu „regionalnych skarbów”, wychowaniu do funkcjonowania w lokalnej społeczności. Myślą przewodnią podejmowanego przedsięwzięcia powinna być idea odtworzenia obrazu wydarzeń i miejsc najbliższej okolicy z okresu dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej oraz przeniesienia zebranych danych na autorską mapę tematyczną o charakterze historycznym. Mapa, jako środek dydaktyczny, jest bowiem niezwykle cennym sposobem przekazu informacji, formą ilustracji źródeł ustnych i pisemnych. Pomaga wdrażać uczniów do wykonywania różnorodnych ćwiczeń i dokonywania operacji myślowych²⁴.

O szczegółach projektu uczniowie dowiadywaliby się na lekcjach historii oraz w trakcie spotkań indywidualnych. Pierwsze etapy projektu (zbieranie danych) adresowane są do wszystkich chętnych uczniów. Natomiast dalsze etapy – dotyczące redagowania map – wymagają poszerzenia umiejętności w zakresie programu Quantum GIS, przekazywanych w ramach szkolnych warsztatów kartograficzno-informatycznych²⁵.

Cele projektu:

- poznanie przez ucznia obiektów o wartości historycznej i walorach kulturowych omawianego okresu na terenie gminy;
- odkrycie lokalizacji miejsc istotnych historycznie dla lokalnej społeczności;
- wzrost poczucia przynależności do lokalnej wspólnoty poprzez poznanie historii najbliższej okolicy;
- ocalenie od zapomnienia wydarzeń i miejsc uwiecznionych na mapie;

²⁴ Zob. B i e n i e k, *Dydaktyka historii*, s. 39.

²⁵ Więcej informacji na temat wykorzystania programu Quantum GIS w edukacji historycznej młodzieży można uzyskać kontaktując się z Pracownią Geoinformacji Historycznej Instytutu Historii KUL (<http://hgis.kul.lublin.pl/lab>).

- ukazanie i zainteresowanie możliwościami współczesnej techniki w procesie poznawania przestrzeni historycznej;
- popularyzacja wykorzystania sprzętu i oprogramowania komputerowego w zakresie zbierania, przetwarzania i dzielenia się informacjami;
- zdobycie wiedzy z zakresu tworzenia map tradycyjnych i cyfrowych oraz inwentaryzacji miejsc i obiektów w programie Quantum GIS;
- upowszechnienie za pomocą mapy internetowej informacji na temat historii określonej okolicy.

Powyższe cele wymagają podjęcia następujących **działań**:

- podział zagadnień do opracowania ze względu na miejscowość pochodzenia;
 - analiza literatury historycznej dotyczącej rodzinnej gminy;
 - zbieranie relacji wśród najstarszych mieszkańców okolic miejsca zamieszkania na temat wydarzeń historycznych, obiektów i miejsc pamięci;
 - opracowanie zebranej dokumentacji słownej, opisywanie miejsc pamięci według przyjętego schematu, gromadzenie i skanowanie zachowanych fotografii miejsc i obiektów historycznych;
 - pozyskanie map papierowych obszarów do opracowania z właściwych urzędów państwowych (Urzędów Gmin, Starostw);
 - rekonesans w terenie i zaznaczanie obiektów i miejsc na mapie papierowej;
 - kurs z zakresu kartografii tradycyjnej i obsługi programu Quantum GIS (oprogramowanie darmowe w języku polskim z możliwością pobrania ze strony internetowej wraz z podręcznikiem użytkownika), prowadzony przez nauczyciela geografii i informatyki w szkolnej pracowni komputerowej;
 - opracowywanie bazy danych dla odnalezionych obiektów i miejsc wraz z kategoryzacją (wydarzenia, miejsca pamięci, obiekty historyczne);
 - digitalizacja danych (przeniesienie za pomocą programu Quantum GIS danych z mapy papierowej na mapę cyfrową wraz z zebranymi informacjami);
 - redakcja mapy (uporządkowanie informacji, stworzenie mapy poprzez nadanie odpowiednich symboli, opisów, legendy i skali mapy);
 - zaprezentowanie map opracowywanych obszarów;
 - zebranie powstałych map w postaci atlasu w wersji elektronicznej gotowej do publikacji w Internecie;
 - ewaluacja projektu, analiza problemów na jakie napotkała młodzież podczas realizacji zamierzonych działań;
 - przekazanie materiału informatykowi w celu publikacji osiągnięć w szkolnej witrynie internetowej;

– zorganizowanie uroczystego apelu pokazującego efekty pracy uczniów z udziałem władz samorządowych, mieszkańców opisywanych miejscowości i społeczności szkolnej.

Szanse edukacyjne realizacji projektu:

- wykorzystanie darmowych rozwiązań informatycznych w warsztacie ucznia – odkrywcy, historyka amatora;
- promowanie niekonwencjonalnych działań i osiągnięć młodzieży;
- stworzenie warunków do rozwijania własnych zainteresowań i uzdolnień oraz aktywnego spędzania czasu wolnego;
- ukazywanie interdyscyplinarności nauk w procesie odkrywania, opracowywania i dzielenia się wiedzą historyczno-geograficzną;
- umożliwienie uczniom zdobycia umiejętności kartograficznych i informatycznych, wykraczających poza program nauczania w liceum;
- umocnienie więzi ucznia z jego „małą ojczyzną”;
- radość z dokonanego dzieła;
- wzmocnienie poczucia własnej wartości;
- zaistnienie w środowisku lokalnym;
- promocja szkoły i rodzimej okolicy poprzez działania podejmowane w ramach projektu;
- uzupełnienie Gminnej Ewidencji Zabytków.

Projekt pt. „**Szkolne Koło Rekonstrukcji Historycznej okresu II wojny światowej**” przeznaczony jest do realizacji na III²⁶ i IV etapie edukacyjnym. Powinien on służyć rozwijaniu zainteresowań z zakresu II wojny światowej, pogłębianiu i rozszerzaniu wiedzy historycznej oraz popularyzowaniu historii II wojny światowej wśród młodszych kolegów. Naczelnym działaniem w ramach projektu może stać się powołanie historycznego koła zainteresowań – koła rekonstrukcji historycznej okresu II wojny światowej. Historyczne koła zainteresowań stwarzają bowiem szanse wnikliwej rekonstrukcji przeszłości, wdrażają do warsztatu pracy historyka. Korzyści takich nie przynosi nauczanie oparte jedynie na podręcznikach czy innych środkach wykorzystywanych w ramach lekcji²⁷. Atutem utworzonego koła historycz-

²⁶ Treści nauczania na III etapie edukacyjnym nie uwzględniają zagadnień z okresu dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej. Projekt byłby zatem pogłębieniem wiedzy w tym zakresie.

²⁷ Zob. Cz. M a j o r e k, *Metody, techniki i strategie dydaktyczne w nauczaniu historii*, [w:] J. M a t e r n i c k i, Cz. M a j o r e k, A. S u c h o Ń s k i (red.), *Dydaktyka historii*, Warszawa 1993, s. 325.

nego będzie posiadanie przez jej członków kopii umundurowania i ekwipunku minionej epoki.

Cele projektu:

– poznanie przez uczniów rzeczywistości życia codziennego w omawianym okresie;

– nabycie umiejętności dialogu międzypokoleniowego;

– zdobycie umiejętności prezentacji sylwetek i wydarzeń;

– nabycie umiejętności gromadzenia i prezentowania wytworów kultury materialnej;

– prezentowanie postaw patriotyzmu;

– nabycie umiejętności współpracy grupowej;

– zachęcanie do zgłębiania historii młodszych uczniów,

– ocalenie od zapomnienia i zniszczenia pamiątek czasów minionych.

Powyższe cele wymagają podjęcia następujących **działań**:

– powołanie szkolnego koła rekonstrukcji historycznej;

– stworzenie statutu, regulaminu i wyznaczenie opiekuna koła;

– pozyskanie pomieszczenia na miejsce spotkań, gromadzenia i prezentowania zbiorów przygotowanych przez uczniów;

– zdobycie środków finansowych na bieżącą działalność statutową (zakup kopii umundurowania i wyposażenia żołnierskiego jest niestety kosztownym przedsięwzięciem)²⁸. Koszt zakupu pełnego wyposażenia dla jednej osoby oscyluje w granicach 3000 zł. Jednak proces zdobywania ekwipunku może być rozłożony na kilka lat, a wiele elementów wyposażenia można pozyskać poprzez samodzielne ich wykonanie bądź uzyskanie ekwipunku drogą darowizny lub wypożyczenia;

– nawiązanie kontaktu z najbliższym stowarzyszeniem lub grupą rekonstrukcji historycznej w celu poszerzenia horyzontów działania i uzyskania pomocy przy organizacji wydarzeń historycznych;

– gromadzenie informacji historycznych o omawianym okresie, poznanie lokalnych zbiorów i kolekcji muzealnych, miejscowych archiwaliów i bibliotek;

– pozyskiwanie źródeł – przedmiotów codziennego użytku, gazet, książek, elementów umundurowania i wyposażenia żołnierzy z okresu dwudziestolecia

²⁸ Osoby zainteresowane tym rodzajem działalności mogą zwracać się o pomoc w zakresie doradztwa merytorycznego i współpracy do Stowarzyszenia Rekonstrukcji Historycznej Wrzesień '39 (<http://www.wrzesien39.pl>).

międzywojennego i II wojny światowej poprzez zakup na aukcjach internetowych lub od darczyńców;

– opisywanie, katalogowanie, konserwowanie pozyskanych zbiorów, poddawanie ich krytycznej analizie, a następnie prezentowanie ich w formie szkolnych wystaw i ekspozycji historycznych;

– organizowanie lekcji żywej historii w strojach i umundurowaniu epokowym dla przedszkoli i szkół podstawowych (prezentacja umundurowania i wyposażenia żołnierza, pokaz i nauka musztry, prelekcja na temat wybranego wydarzenia z okresu II wojny światowej, prezentacja multimedialna pozyskanych zbiorów);

– uświetnianie rocznic związanych z II wojną światową poprzez aktywne ich współorganizowanie – np. wystawianie wart honorowych w umundurowaniu epokowym na wzór Szarych Szeregów czy powstańców warszawskich;

– organizowanie eventów historycznych ubogacanych przez inscenizacje historyczne we współpracy z innymi kołami rekonstrukcji historycznych i stowarzyszeniami rekonstrukcji historycznej;

– uczestnictwo w rajdach szlakami walk wojny obronnej 1939 roku i oddziałów partyzanckich z okresu II wojny światowej połączone ze zbieraniem pamiątek i relacji z tamtego okresu;

– prezentacja dokonań i działalności młodzieży wśród rodziców, uczniów oraz społeczności lokalnej.

Szanse edukacyjne realizacji projektu:

– możliwość samorozwoju w ramach szerszej grupy rówieśników poprzez zdrowe współzawodnictwo;

– wzrost własnej wartości i poczucia spełnienia;

– zaistnienie we własnym środowisku lokalnym;

– promocja żywej historii wśród najmłodszych;

– uatrakcyjnienie przekazu informacji historycznych;

– wzrost zaangażowania patriotycznego wśród młodych ludzi;

– pielęgnowanie tradycji zbierania pamiątek rodzinnych;

– promocja niekonwencjonalnych dokonań młodzieży poprzez organizację szkolnych wystaw, ekspozycji zgromadzonych pamiątek, realizowanie lekcji żywej historii i eventów historycznych, wystawianie wart honorowych w umundurowaniu epokowym.

Projekt pt. „**Ratujemy zapomniane nagrobki**” może być zrealizowany na IV etapie edukacyjnym. Głównym działaniem podejmowanym przez młodzież w ramach projektu będzie zlokalizowanie i zinwentaryzowanie miejsc pochówków z okresu dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej.

Zamierzone przedsięwzięcie cechuje szeroki zakres zadań, możliwość pojawiania się przeszkód w zdobywaniu informacji (zatarcie pamięci osób starszych, niedostateczność źródeł), żmudna praca podczas poszukiwań i inwentaryzacji. Mimo to działania podejmowane w ramach projektu będą istotnym wkładem w upamiętnienie bohaterów i ofiar działań wojennych.

Cele projektu:

- zainteresowanie kulturą duchową i materialną naszych dziadków;
- nabycie umiejętności pozyskiwania wiedzy z różnych źródeł informacji;
- poszanowanie wielokulturowości naszych przodków;
- ocalenie od zapomnienia miejsc pochówku ofiar totalitaryzmów II wojny światowej;
- nabycie umiejętności gromadzenia informacji i ich weryfikacji z rzeczywistością;
- kształtowanie umiejętności pracy zespołowej.

Powyższe cele wymagają podjęcia następujących **działań**:

- przedstawienie inicjatywy projektu oraz utworzenie grupy osób nim zainteresowanych;
- zorganizowanie spotkania informacyjnego z konserwatorem zabytków w celu zapoznania się z metodą inwentaryzacji obiektów podlegających ochronie prawnej;
- sporządzenie odpisu obiektów cmentarnych z gminnej ewidencji zabytków oraz pozyskanie map topograficznych z wydziałów geodezji;
- zapoznanie się z literaturą traktującą o nekropoliach z obszaru objętego projektem;
- przeprowadzenie wywiadów z najstarszymi osobami z miejscowości, w obrębie których znajdują się cmentarze, oraz z historykami regionalistami w celu zlokalizowania pozacmentarnych miejsc pochówku (zbiorowe mogiły z egzekucji, miejsca pochówku żołnierzy z okresu II wojny światowej, niechrześcijańskie miejsca pochówku, np. kirkuty);
- zebranie zdobytych informacji, skonfrontowanie ich z dostępną literaturą oraz przygotowanie spisu domniemanych miejsc pochówku;
- rozeznanie w terenie: cmentarnym (odnalezienie zapomnianych nagrobków poprzez rekonesans całego obszaru cmentarza, opis lokalizacji w obrębie cmentarza, sporządzenie dokumentacji opisowej i fotograficznej) oraz w terenie pozacmentarnym (zlokalizowanie miejsc pochówku, naniesienie ich na mapę, dokonanie opisu i dokumentacji fotograficznej);
- zebranie danych z poszczególnych grup w jedną całość, sporządzenie folderu zawierającego wyniki pracy;

- sporządzenie szkolnej wystawy prezentującej wyniki działań uczniów;
- przekazanie zdobytych danych do Urzędu Gminy oraz konserwatora zabytków w celu podjęcia opieki nad miejscami pochówku;
- dodatkowym działaniem może być próba odnalezienia informacji na temat osób pochowanych w mogiłach zbiorowych (ofiary egzekucji, o których być może mają jakąś wiedzę najstarsi mieszkańcy okolicznych miejscowości), na cmentarzach żydowskich oraz innych wyznań niechrześcijańskich, o które nikt nie dba²⁹.

Szanse edukacyjne realizacji projektu:

- duma ze zrealizowanego przedsięwzięcia;
- nabycie umiejętności warsztatowych historyka;
- poszerzenie wiedzy z zakresu historii regionalnej;
- twórcze zagospodarowanie czasu wolnego młodzieży;
- ugruntowanie postaw patriotycznych młodzieży;
- zaistnienie wśród lokalnej społeczności;
- podniesienie walorów turystycznych gminy;
- promocja działań młodzieży w szerszym środowisku.

Powyższe propozycje powinny stać się wyzwaniem i inspiracją dla nauczycieli, którzy pragną odchodzić od utartych schematów działań, którzy poszukują nowych form i metod nauczania historii. Zadaniem każdego nauczyciela jest bowiem rozbudzanie ciekawości poznawczej z jednoczesnym uatrakcyjnianiem procesu dydaktycznego tak, by poszerzanie wiedzy historycznej stało się pasją młodego człowieka, a nie przykrym obowiązkiem. Pomocna w tym względzie będzie niewątpliwie metoda projektów, umożliwiająca zarazem odkrywanie historii, jej badanie oraz wartościowanie. Metoda ta ułatwi także wprowadzenie do nauczania historii treści z zakresu problematyki lokalnej, niejednokrotnie pomijanych w edukacji, a zarazem istotnych dla zrozumienia procesów zachodzących w skali ogólnopaństwowej.

²⁹ Uwagi dotyczące działań podejmowanych w ramach projektu: Sugeruje się, by działania rozłożyć na okres jednego roku z racji złożoności projektu. Zadania związane z kwerendą i przeprowadzaniem wywiadów zaleca się zrealizować w okresie jesienno-zimowym, natomiast działania podejmowane w terenie w okresie wiosenno-letnim.

BIBLIOGRAFIA

- A d a m c z y k G.: Metoda projektów na lekcji powtórzeniowej z historii, „Wiadomości Historyczne” 2001, nr 4.
- B i e n i e k M.: Dydaktyka historii. Wybrane zagadnienia, Olsztyn: Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2007.
- C h a ł a s K.: Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce, Warszawa: Nowa Era 2000.
- C h a ł a s K.: Optymalizacja szans edukacyjnych młodzieży gimnazjalnej – perspektywa aksjologiczna. Badania w działaniu. Z doświadczeń Towarzystwa Gimnazjów Poszukujących z Małych Miast i Wsi, Warszawa: Oficyna Drukarska Jacek Chmielewski 2012.
- Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 22 lutego 2012 poz. 204.
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 7 lutego 2012 w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, zał. 7 i 8.
- J a d c z a k M.: Nowe metody nauczania historii, „Wiadomości Historyczne” 1998, nr 1.
- M a j o r e k Cz.: Metody, techniki i strategie dydaktyczne w nauczaniu historii, [w:] J. Maternicki, Cz. Majorek, A. Suchoński (red.), Dydaktyka historii, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1993.
- O k ł a G.: Metoda projektów w nauczaniu historii, „Wiadomości Historyczne” 2000, nr 1.
- Centralna Komisja Egzaminacyjna. Sprawozdanie o wynikach egzaminu maturalnego w 2005 roku. Przedmioty humanistyczne, Warszawa 2005.
- Centralna Komisja Egzaminacyjna. Informacja o wynikach egzaminu maturalnego w maju, czerwcu i sierpniu 2012.

THE EDUCATIONAL PROJECTS IN HISTORICAL EDUCATION
OF CHILDREN AND YOUTH

S u m m a r y

The aim of this paper is to present the chances which educational projects create in historical education of children and youth. Indirectly the aim of this paper will be also to inspiring teachers to explore new forms and methods of teaching history and to moving away from established routines of conduct in achieving educational goals.

The presented paper includes its own proposals for projects that can be implemented in schools in the education of history, especially the history period of the interwar and World War II.

Słowa kluczowe: metoda projektów, edukacja historyczna.

Key words: educational projects, historical education.